

Finansdepartementet
Postboks 8008, Dep
0030 Oslo

Dato: 01.10.2012
Deres ref. 12/2372 KSJ

Høringsuttalelse - NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II (utredning nr. 26 fra Banklovkommissjonen)

Vi viser til brev fra Finansdepartementet av 29.06.2012 "Høring - NOU 2012: 13 Pensjonslovene og folketrygdreformen II (utredning nr. 26 fra Banklovkommissjonen), samt brev av 24.08.2012 om provenyanslag. I NOU-en foreslås det lovregler knyttet til en ny form for kollektiv tjenstepensjonsordning i privat sektor. Foreningens hovedkommentarer til høringen er:

- Forslaget er et interessant alternativ til dagens pensjonsordninger, men kan ikke vurderes i sin helhet før forslag til håndtering av dagens innskudds- og ytelsesordninger, overgangsregler og risikoytelser foreligger
- Utredningen tilfredsstiller etter foreningens syn ikke utredningsinstruksens krav til konsekvensberegninger av forslaget
- Håndtering av forsikringsrisiko og delingstall er ikke i henhold til aktuarielle eller forsikringstekniske prinsipper og må etter vårt syn endres
- Problemene med det nye kapitalkravet i EU, Solvens II, bør i utgangspunktet løses utenfor produktutformingen

Punktene vil bli utdypet videre i denne høringsuttalelsen, samtidig som det også kommenteres en del andre problemstillinger. Den Norske Aktuarforening (nedenfor omtalt som Aktuarforeningen) har lagt vekt på å gi kommentarer knyttet til aktuarielle problemstillinger og da særlig forhold knyttet til forsikringsrisiko og håndtering av levetid.

Høringsuttalelsen har følgende inndeling:

1. Nytt alternativ, ikke helhetlig utredning
2. Utredningsinstruksen
3. Håndtering av forsikringsrisiko
 - 3.1 Forslaget til håndtering av dødelighetsarv i opptjeningsperioden
 - 3.2 Forslaget til delingstall – forskjeller fra folketrygdens delingstall
 - 3.3 Forslag til delingstall – nivå
 - 3.4 Forslag til delingstall – kjønnsnøytralitet
 - 3.5 Tidspunkt for fastsettelse av delingstall

- 3.6 Forslaget til håndtering av dødelighetsarv og levealdersrisiko i utbetalingsperioden
- 3.7 Oppsummering av Aktuarforeningens syn på håndtering av forsikringsrisiko
- 4. Maksimalgrensene
 - 4.1 Delingstallets betydning
 - 4.2 Maksimalgrensene i ytelsesordninger
 - 4.3 Betydningen av opptjeningsstid
 - 4.4 Endret kostnadsprofil
 - 4.5 Virkningen av spesielle reguleringsbestemmelser
 - 4.6 Regulering av pensjon etter uttak
 - 4.7 Oppsummering av Aktuarforeningens kommentarer til maksimalgrensene
- 5. Solvens II
- 6. Andre kommentarer
 - 6.1 Premiefritak
 - 6.2 Risikodekninger
 - 6.3 Frivillig sparing og seleksjonsrisiko
 - 6.4 Rentegarantien
 - 6.5 Administrasjonsreserve
 - 6.6 Regulering av pensjonsbeholdningen
 - 6.7 Eiendomsrett til reguleringsfondet
 - 6.8 Flytting
 - 6.9 Sammenslåing av pensjonskapitalbevis, fripoliser og pensjonsbevis
 - 6.10 Opphør av medlemskap
 - 6.11 Fusjoner og fisjoner
 - 6.12 Regler for endring av pensjonsplaner
 - 6.13 Overgang fra innskuddsordning til ny tjenstepensjonsordning
 - 6.14 Forholdet til obligatorisk tjenstepensjon
 - 6.15 Regnskapsføring av pensjonskostnader
 - 6.16 Kommentarer til teksten i lovutkastet
 - 6.17 Provenyanslag
- 7. Avsluttende kommentarer

1. Nytt alternativ, ikke helhetlig utredning

Det foreslås et nytt tjenstepensjonsregelverk som åpner for en rekke muligheter for å sette sammen et pensjonsprodukt. Hovedskillet går mellom en grunnmodell og en standardmodell, der hovedforskjellen er at det skjer en oppregulering i forhold til økt lønn i standardmodellen.

Begge modellene legger opp til at opptjening skal skje via innbetalte premier som danner en pensjonsbeholdning. Det innføres dermed en alleårsopptjening. Det skal tilføres reell dødelighetsarv før pensjonsuttak. Ved pensjonsuttak skal pensjonsbeholdningen deles på et delingstall for å fastsette årlig pensjon.

I grunnmodellen skal pensjonsbeholdningen oppreguleres med eget overskudd, og det er mulighet for investeringsvalg. Det sistnevnte vil da være svært likt dagens innskuddsordning.

I standardmodellen skal pensjonsbeholdningen oppreguleres ut fra alminnelig lønnsvekst i samfunnet (som i folketrygden) eller etter foretakets lønnsutvikling. Det er egne regler for stillingsendringer med mer.

Aktuarforeningen ser at det nye forslaget til tjenstepensjon som fremkommer i utredningen er forsøkt utformet som ny alderspensjon i folketrygden, og på den måten er godt tilpasset folketrygden. Forslaget løser også i stor grad pensjonsinnretningenes utfordring med å implementere nytt kapitalkrav som kommer fra EU, Solvens II, slik det nå er utformet. Dette skyldes at rentegarantien i utgangspunktet er på 0 prosent, i motsetning til en høyere garanti i dagens ytelsesordninger, og at risikoen knyttet til levealder er så godt som fjernet.

Samtidig viser forslaget hvor vanskelig det er å benytte samme modell som folketrygden i et konkurranseutsatt marked med fondsbaserte ordninger. Folketrygden skiller seg fra det private forsikringsmarkedet fordi den inkluderer hele befolkningen og er ikke sikret gjennom forhåndsfinansiering. I punkt 3 utdypes utfordringene som kan oppstå for pensjonsordninger der fordeling av medlemmer på alder og kjønn ikke ligger fast som i folketrygden. Foreningen foreslår alternative løsninger.

Vi kan ikke se at forslaget til maksimalsatser vil være tilstrekkelig til å sikre like høyt pensjonsnivå som det som ligger i dagens ytelsesordninger dersom dette var intensjonen. Dette er nærmere utdypet i punkt 4.

Banklovkommisjonen angir at de i Fase III i sitt arbeid vil vurdere forholdet til dagens innskudds- og ytelsesordninger, overgangsregler og risikoytelser. Disse forholdene vil kunne være av vesentlig betydning for å kunne gi en helhetlig vurdering av den foreslåtte loven. Det hadde vært ønskelig at disse forholdene hadde vært belyst samtidig, slik at det hadde vært mulig å vurdere et helhetlig forslag. Ut fra den utredningen som foreligger er det kun mulig å vurdere forslaget ut fra en antagelse om at de eksisterende ordninger fortsetter som i dag.

Aktuarforeningen mener at forslaget er et interessant alternativ til dagens pensjonsordninger, men det kan ikke vurderes i sin helhet før forslag til håndtering av dagens innskudds- og ytelsesordninger, overgangsregler og risikoytelser foreligger.

2. Utredningsinstruksen

I henhold til utredningsinstruksen gitt av Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet (FAD), punkt 2.1 og 2.3.1, gjelder følgende:

” 2.1: Hver sak skal inneholde en konsekvensutredning som skal bestå av analyse og vurdering av antatte vesentlige konsekvenser av den beslutning som foreslås truffet. Konsekvensutredningene skal omfatte konsekvensene for statlig, fylkeskommunal og kommunal forvaltning og for private, herunder næringsvirksomhet og enkeltpersoner. Konsekvensene skal tallfestes så langt dette er mulig. ...”

”2.3.1: ... Økonomiske konsekvenser må vurderes med henblikk både på utgifts- og inntektsforhold for dem som berøres, herunder ..., næringsliv og enkeltpersoner. ...”

Aktuarforeningen kan ikke se at disse kravene er tilstrekkelig ivarettatt i NOU 2012:13. De få beregningseksempelene som er tatt inn i utredningen er ikke tilstrekkelig til å kunne foreta en realistisk vurdering av effektene av forslaget.

Mangelen på beregninger av kostnader for foretakene og pensjonsytelser for den enkelte, samt mer konkretisering av hvordan nye regnskapsregler vil kunne bli, gjør det vanskelig for høringsinstanser å vurdere forslaget.

Aktuarforeningen mener at utredningen av Fase III i arbeidet med pensjonslovene bør inneholde tilstrekkelige konsekvensutredninger slik at både pensjonsinnretninger, arbeidsgivere og arbeidstakere kan få mest mulig fullstendig bilde av de økonomiske konsekvensene av forslaget.

3. Håndtering av forsikringsrisiko

I dette punktet vurderes dødelighets/levealdersrisikoen knyttet til alderspensjon. Temaet er delt opp i forskjellige problemstillinger og disse er forsøkt behandlet hver for seg, samtidig som de griper inn i hverandre.

Håndtering av forsikringsrisiko for premiefritak, uførepensjon og etterlattepensjon er nærmere omtalt i punkt 6.1 og 6.2.

Banklovkommisjonen foreslår at forsikringsrisiko håndteres ved at faktisk dødelighetsarv tilføres pensjonsbeholdningen til de som fremdeles lever, frem til pensjonsuttak.

På tidspunkt for uttak av pensjon foreslås det å benytte delingstall som skal fastsettes etter utkast til § 4-18. Disse skal bygge på folketrygdens delingstall (for forskjellige årskull og forskjellige uttakssaldre), men kan ha en bransjejustert faktor. For pensjonsinnretninger som har en risiko som avviker fra dette, kan det tas en risikopremie i utbetalingsperioden for dette. Ved å benytte folketrygdens delingstall vil det automatisk skje en justering av delingstallene, levealdersjustering, ved endret observert dødelighet i befolkningen.

Etter uttak av pensjon ser det ikke ut til at det er lagt opp til tilføring av dødelighetsarv fra de som dør til de som lever lenger.

Det er flere forhold som gjør både beskrivelsen av bruk av delingstall og selve forslaget lite egnet for et pensjonsprodukt som skal kunne betraktes som forsikring.

Aktuarforeningen støtter de av Banklovkommisjonens medlemmer som mener at forholdene rundt delingstall, justeringsfaktor og premie for utvikling av dødelighet etter uttak ikke er tilstrekkelig utredet.

3.1 Forslaget til håndtering av dødelighetsarv i opptjeningsperioden

Som nevnt foreslås det at kapitalen fra de som dør hvert år skal tilføres de som fremdeles lever, for de som fremdeles ikke har tatt ut pensjon. På den måten skal reell dødelighetsarv tilføres det enkelte medlem i ordningen. Forslaget innebærer at pensjonsinnretningen ikke står noen risiko for utviklingen i dødeligheten i perioden før pensjonsuttak.

Dødelighetsarven hvert år vil kunne bli svært tilfeldig. I enkelte år vil det kunne bli liten eller ingen dødelighetsarv, mens det i andre år vil kunne bli mye, blant annet avhengig av alders- og kjønns sammensetningen hos pensjonsleverandøren. Det vil si at kjønns sammensetningen hos andre kunder i pensjonsinnretningen vil kunne påvirke størrelsen på tilført dødelighetsarv. Tilførsel av dødelighetsarv vil kunne bli en ny og litt merkelig konkurransefaktor, siden foretaket til en viss grad kan velge å flytte pensjonsordningen over i en bestand som gir mer dødelighetsarv.

Et eksempel på urimeligheten i metodevalget kan være å se på en liten pensjonskasse. Anta at en ansatt på 66 år dør. Vedkommende etterlater seg en pensjonskapital på 2 million kroner. De 4 andre er nytilsatt og i 30-årene og har bare opptjent en pensjonskapital hver på kr 40 000. Hver av disse vil få tilført kr 500 000 til pensjonskapitalen. Dersom ordningen er etter standardmodellen vil foretaket måtte betale en oppregulering av en langt større kapital enn ellers. Årlig pensjon ved 67 år vil kunne bli svært stor i forhold til om ingen hadde dødd i pensjonskassen.

Samtidig er ordlyden i forslaget samt merknadene, vanskelige å tolke. Det antas at det er dødelighetsarv tilknyttet pensjonsordninger etter den nye loven som skal fordeles. Det antas at kapital fra eventuell ytelsesordning eller kommunale ordninger ikke skal inngå, selv om dette ikke er diskutert i utredningen.

En langt enklere og mer forutsigbar måte å håndtere dødelighetsarv i opptjeningsperioden vil kunne være å benytte pensjonsinnretningens tariff og ikke reell frigjort kapital ved død. Da ville pensjonsinnretningen ha risikoen for avvik, mens tilført dødelighetsarv ville bli jevn og forutsigbar for medlemmene i pensjonsordningen.

Aktuarforeningen mener at det må være mulig for de forsikrede å få en risikoavlastning via forsikringsselskapene. For å sikre stabilitet og forutsigbarhet og unngå utilsiktet konkurranse, bør den tildelte dødelighetsarven i opptjeningsperioden være basert på tariffen fastsatt etter forsikringsmessige prinsipper.

3.2 Forslaget til delingstall – forskjeller fra folketrygdens delingstall

Det er nevnt i utredningen at delingstall i folketrygden i utgangspunktet skal gi uttrykk for forventet levetid for et årskull på uttaksalder. Samtidig har myndighetene lagt inn et par andre parametre ved fastsettelsen av delingstall.

Banklovkommisjonen har selv beskrevet at folketrygdens delingstall ikke vil passe for private pensjonsordninger og deres risiko. Av de forhold som avviker nevnes i § 4-18:

- avvikende dødelighetserfaringer fra befolkningen
- antakelser om lønnsvekst og pensjonsregulering

Det er flere avvik som det må tas høyde for i en eventuell justeringsfaktor. Dette er:

- folketrygdens delingstall inneholder dødelighetsarv frem til pensjonsuttak

- folketrygdens delingstall er basert på statistikk, ingen fremskrivninger av dødelighetsutvikling
- folketrygdens delingstall inneholder en forutsetning om avkastning og regulering av pensjon

Forholdet mellom formelverket for delingstall i folketrygden gitt i forskrift til lov om folketrygd, og delingstall slik de etter Aktuarforeningens syn bør fremkomme, er gitt i vedlegg 1.¹

Folketrygdens delingstall, i tillegg til en justeringsfaktor må uansett gi uttrykk for forventet gjenstående levetid, herunder forventninger om fremtidig utvikling i dødelighet, for de forsikrede i den nye ordningen. Også mulige seleksjonseffekter ved valgfritt pensjonsuttak må kunne inngå ved fastsettelsen av delingstallene for den nye ordningen.

Det er en unødvendig omvei i beregningen å ta utgangspunkt i folketrygdens delingstall i tillegg til en justeringsfaktor. Bruk av folketrygdens delingstall gjør ikke delingstall i pensjonsordningene mer gjenkjennelig for folk enn ved å benytte et korrekt delingstall for de forsikrede som utgangspunkt.

Det kan selvfølgelig også utredes om delingstallene som her skal benyttes kan inneholde opptjent dødelighetsarv frem til uttakstidspunktet som i folketrygden, i stedet for at dødelighetsarv tilføres hvert år. Vi har ikke foretatt en nærmere vurdering av dette i denne omgang.

Aktuarforeningen mener at delingstallene i ny tjenstepensjon i utgangspunktet må være uttrykk for forventet gjenstående levetid på utbetalingsstidspunktet, og ut fra forventninger om ytterligere endringer i dødeligheten og etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven.

3.3 Forslaget til delingstall – nivå

Banklovkommisjonen har gjort et anslag på nødvendig justering av delingstall i folketrygden, og har kommet til at et tilsvarende delingstall i pensjonsordningene vil kunne være på 15,43 for personer født i 1943 som tar ut pensjon ved 67 år.

Det er flere forhold som tilsier at slike delingstall er for lave. For det første gjør forskjellene nevnt i punkt 3.1 at delingstall i folketrygden er lavere enn det som bør gjelde i den foreslåtte tjenstepensjonen. I følge SSB (Statistisk sentralbyrå) ville delingstallet i folketrygden vært 16,27 for 1943-kullet dersom arvegevinsten hadde blitt lagt til pensjonsbeholdningen i opptjeningsperioden i stedet for å bli regnet inn i delingstallet.

Det kan i tillegg virke villedende å fremheve delingstall for 1943-generasjonen som allerede er pensjonister som utgangspunkt for vurderingene. For 1947-kullet, som blir 67 år i 2014, samme år som ny lov muligens vil tre i kraft, er delingstallet uten arvegevinst og uten hensyn til regulering etter uttak i følge SSB, 16,88.

For det tredje antas det i utredningen at dødeligheten i forsikret bestand er 15 prosent lavere enn i befolkningen. Samtidig viser tabell 5.5 i utredningen at observert dødelighet i kollektiv pensjonsforsikring i alderen 60-69 er ca. 75 prosent av dødeligheten i befolkningen.

¹ Vi vil bemerke at å fastsette pensjonen ut fra et slikt delingstall tilsvarer å kjøpe en engangsbetalt alderspensjon med 0 prosent rentegaranti på uttakstidspunktet.

Tabell 5.4 i utredningen viser beregnet forventet gjenstående levetid basert på statistikk fra FNO for flere år (FNO har bekreftet at det er feil overskrift på tabellen). I følge denne tabellen er forventet gjenstående levetid ved 67 år 16,75 år for menn og 19,91 år for kvinner i perioden 2005-2009.

I så fall er det litt marginer igjen på den tariffen som i dag benyttes av bransjen². Etter den tariffen er forventet gjenstående levetid ved 67 år i overkant av 17,5 år for menn og i overkant av 20 år for kvinner.

På Statistisk Sentralbyrås statistikkbank³ oppgis forventet gjenstående levetid i befolkningen ved 70 år på nesten 14 år for menn og i overkant av 16,5 for kvinner, noe som tilsier ca. 17 år for menn ved 67 år og ca. 19,5 år for kvinner.

Tallene gitt over kan være vanskelige å analysere, men det er helt klart at et delingstall som skal gjenspeile forventet gjenstående levetid blant kollektiv pensjonsforsikrede må være langt høyere enn 15,43 ved 67 år.

For det fjerde er det viktig at delingstallene for ny kollektiv tjenstepensjon fastsettes ut fra forventet gjenstående levetid som ikke bare baseres på observert dødelighet, men også forventninger om fremtidig utvikling i dødelighet, siden pensjonsinnretningen står ansvarlig for utbetalinger langt frem i tid. Folketrygdens delingstall er kun basert på historikk. Men i folketrygden ligger det en statsgaranti som pensjonsinnretningene ikke har.

Ved fastsetting av delingstall for ny kollektiv tjenstepensjon må det videre tas hensyn til at det er mange konkurrerende aktører i markedet. I folketrygden inngår hele Norges befolkning. Flytting skaper ustabilitet i bestandene. I utredningen foreslås det at det skal kunne tas en risikopremie i utbetalingsperioden dersom hele eller deler av pensjonsinnretningenes risiko avviker fra den felles dødsrisikoen som er lagt til grunn ved fastsettelsen av den bransjejusterte faktoren. Et felles delingstall blir dermed bare en skinnmanøver som tilslører de faktiske forhold for foretak og medlemmer.

Samtidig er utredningen uryddig i beskrivelsen av når en eventuell premie for avvikende dødelighet skal fastsettes og hvem/hvilke grupper i pensjonsinnretningen som skal kunne bli belastet en slik premie. Det fremstår enkelte steder i utredningen som om pensjonsinnretningene ikke lenger vil kunne ha noen risiko knyttet til levetid verken før eller etter pensjonsalder.

Det er ikke vurdert hvorvidt pensjonsinnretningene vil kunne ta inn betraktninger om mulige seleksjonseffekter av tidlig og sent uttak av pensjonene. Det er for tidlig etter pensjonsreformen til å kunne si noe eksplisitt om slike risikoer på det nåværende tidspunkt, men i fremtiden vil erfaringene vise om det foreligger seleksjonsrisiko ut fra valg av uttakstidspunkt. Aktuarforeninger mener at det må være mulighet til å tillegge slike faktorer betydning ved fastsettelse av delingstall i fremtiden.

Verken delingstall eller levealdersjusteringen som benyttes i folketrygden bør overføres direkte til privat tjenstepensjon. Levealdersjusteringen bør skje ut fra endringer i

² Tariffen som i dag benyttes betegnes: K2005, S2020 + Finanstilsynets sikkerhetsmarginer

³

SSB: Tabell: 05862: Forventet gjenstående levetid, etter kjønn og utvalgte alderstrinn, 2012

dødeligheten blant kollektivt pensjonsforsikrede og eventuell ut fra endring i forventet utvikling av dødeligheten etter pensjonsuttak.

Samtidig er det ikke noe problem å fastsette den bransjevis justeringsfaktoren slik at målsettingen over nås selv om det tas utgangspunkt i folketrygdens delingstall.

Aktuarforeningen mener at delingstallet ved 67 år må bli langt høyere enn Banklovkommisjonens anslag, og være på minst 20.

3.4 Forslag til delingstall – kjønnsnøytralitet

Banklovkommisjonen foreslår å benytte samme justeringsfaktor for kvinner og menn ved fastsettelse av delingstall for ny tjenstepensjon. Forslaget åpner for at det kan tas en spesiell premie for merrisikoen som følger av forhøyet risiko som for eksempel er en konsekvens av at det er en høyere andel av kvinner i bestanden. Det foreslås videre at fordelingen av premien mellom de ulike pensjonsordninger med et slikt avvik kan skje enten etter medlemstallet i ordningen, pensjonsbeholdningens størrelse eller en annen objektiv fordelingsnøkkel.

Aktuarforeningen ser ikke at noen av de nevnte størrelsene kan ivareta forskjellen mellom kvinner og menn. Vi ser heller ingen andre objektive kriterier som kan dekke forskjellen som oppstår av at forventet levetid er forskjellig for kvinner og menn. Vi viser i den forbindelse til FNOs publikasjon ” Skiller i dødelighet mellom kvinner og menn” fra 14.12.2005.

Statistisk sett har kvinner en lengre levetid enn menn, noe som tilsier at delingstall burde ta hensyn til forskjellen mellom kvinner og menn. I folketrygden er det ikke noe problem å fastsette kjønnsnøytrale delingstall fordi befolkningens andel av kvinner og menn er stabil og forutsigbar.

Ikke alle pensjonsinnretninger har lik andel av kvinner og menn. Særlig blant pensjonskassene kan de ha avvikende andel i forhold til store livsselskaper. Flytteretten gjør dessuten at pensjonsinnretningenes andel av kvinner og menn kan endre seg.

Dersom bransjen eller andre, for eksempel Finanstilsynet, skal lage en justeringsfaktor til folketrygdens delingstall som er kjønnsnøytral, må den måtte legges til ”den sikre” siden slik at forsikringsselskap og pensjonskasser har tilfredsstillende avsetninger for å dekke fremtidige pensjonsutbetalinger og sikre solvensen hos pensjonsinnretningen. For at ingen pensjonsinnretninger skal kunne gå med underskudd må delingstall settes til forventet gjennstående levetid for kvinner, eller nært opp til dette.

Ved et slikt ”sikkert” delingstall, vil flere pensjonsinnretninger få et overskudd på dødelighet i utbetalingsperioden. Dette vil medføre at for forsikrede ordninger med hovedvekt av mannlige forsikringstakere vil avsatte midler kunne overstige utbetalinger, og pensjonsinnretningene vil på sikt få et risikooverskudd på denne bestanden. Risikooverskudd skal i henhold til forsikringsvirksomhetsloven tilbakeføres til de forsikrede, med unntak for det som eventuelt avsettes i risikoutjevningfondet. Mulig risikooverskudd vil dermed kunne bli en konkurransefaktor i pensjonsmarkedet på en helt annen måte enn tidligere.

Et kjønnsnøytralt delingstall til bruk i den nye tjenstepensjonsordningen er derfor lite egnet.

Dersom det i stedet skal benyttes delingstall som er avhengig av kjønn, vil det være naturlig at innskuddspremien for kvinner settes høyere enn innskuddspremien for menn. Tilsvarende løsning ligger i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold, § 5-2 annet ledd.

Et alternativ med en pool-ordning kunne også vært en løsning som kunne gjort det mulig å håndtere kjønnsnøytrale delingstall. Men i NOU 2001:27 Om kjønnsnøytralitet i pensjonsordninger i privat sektor, ble en slik løsning forkastet ut fra EUs regelverk om grenseoverskridende virksomhet.

Aktuarforeningen mener at delingstallene bør være tilpasset forsikringsvirksomhetsloven. Håndtering av eventuelle kjønnsnøytrale delingstall må utredes nærmere før ny lov eventuelt vedtas.

3.5 Tidspunkt for fastsettelse av delingstall

Ut fra forslag til lovtekst er det ikke klart at forsikringsbransjen har noen plikter i forhold til når en eventuell justeringsfaktor til folketrygdens delingstall skal fastsettes.

Aktuarforeningen mener at det, uansett løsning, må være forhåndsbestemt på hvilket tidspunkt delingstall for et årskull skal fastsettes. Deretter har pensjonsinnretningen risikoen for utviklingen i levetid, med de forbehold som er nevnt ellers i høringsuttalelsen.

Delingstallene for årskullet bør være offentlig tilgjengelig, for eksempel på nettstedet til Norsk Pensjon eller i Finansportalen.

Aktuarforeningen mener det må være klare regler for når delingstallene som skal benyttes, fastsettes.

3.6 Forslaget til håndtering av dødelighetsarv og levealdersrisiko i utbetalingsperioden

Ved beregning av ytelsen som skal utbetales har Banklovkommisjonen hatt et sterkt ønske om å benytte delingstall fra ny folketrygd. Det er flere grunner til at bruk av folketrygdens delingstall ikke vil fungere like godt i fonderte ordninger som i en pay as you go-ordning som folketrygden. Som beskrevet i utredningen skal delingstallene i utgangspunktet gi uttrykk for levealdersrisikoen som finnes i utbetalingsperioden, og fastsettelsen av disse er derfor avgjørende.

Banklovkommisjonen skriver at pensjonsinnretningene har levealdersrisikoen i utbetalingsperioden. Dette betyr at pensjonsinnretningene er pliktig til å sørge for tilstrekkelige avsetninger til å dekke utbetalingene. I utredningen ser det ut til at en har sett bort fra dagens forsikringsteknikk og avsetningskrav etter forsikringsvirksomhetsloven, siden det i merknadene til § 4-21 skrives (vår understreking):

”Etter hvert som pensjonsbeholdningen reduseres vil også avkastningen vanligvis avta, og det vil da bli behov for å trekke oftere på den avkastningen som tidligere er tilført pensjonsbeholdningen. Lever medlemmet lenger enn det som er lagt til grunn ved beregning av den årlige pensjonsytelsen, vil pensjonsbeholdningen bli brukt opp. Pensjonsinnretningen vil likevel måtte utbetale den årlige ytelsen til medlemmet fordi dette er en forsikret ytelse. Det vil imidlertid ikke være noen midler for å finansiere tillegg til den årlige ytelsen, og den årlige utbetalingen vil da bli redusert og den årlige ytelsen vil bli utbetalt uten noe tillegg.”

I sitatet over ser det videre ut til å ligge en teori om at avkastningen avtar med tiden og at det ikke vil bli mulighet til regulering av pensjonene.

I en forsikret ordning fungerer det ikke slik. En pensjonsbeholdning vil bli tilført dødelighetsarv hvert år etter uttak, slik at beholdningen aldri går i null så lenge personen lever. Hvis faktisk dødelighetsarv ikke er tilstrekkelig er pensjonsinnretningene uansett pliktige til alltid å ha tilstrekkelige avsetninger til å dekke lovete utbetalinger. Ut fra dette *kan ikke* pensjonsinnretningen la pensjonsbeholdningen bli borte så lenge personen lever. Det er jo nettopp ut fra disse teknikkene og kravene at pensjonsinnretningene kan dekke livsvarige ytelser.

Ut fra det samme resonnementet vil det også alltid oppstå avkastning og mulighet for oppregulering av ytelsene.

Videre sies det følgende i kapittel 7.5 i utredningen (vår understrekning):

”Samtidig med en adgang for pensjonsinnretningene til å belaste medlemmene for levealdersrisiko utover det som er dekket gjennom bruk av folketrygdens delingstall og den bransjemessige justeringsfaktor, vil dødelighetsarv i utbetalingsperioden gå til pensjonsinnretningen. Dette kan fremstå som en ubalanse i plassering av risiko mellom pensjonsinnretning og pensjoner under utbetaling. Et alternativ kunne tenkes å være at dødelighetsarv knyttet til pensjoner under utbetaling ble tilført et særskilt fond som ble anvendt til dekning av deler av levealdersrisikopremien.

I tillegg til at dette beskriver en situasjon vi som nevnt over mener ikke bør oppstå, er tilførsel av dødelighetsarv til pensjonsinnretningen ikke i tråd med forsikringsvirksomhetsloven.

At disse forholdene blir vurdert annerledes i folketrygden er jo mulig, siden det der ikke er de samme kravene til avsetninger som pensjonsinnretningene har.

I forslaget til ny tjenstepensjon er det foreslått å utforme egne delingstall for opphørende pensjoner. Dette håndteres også meget lett innenfor forsikringsteknikken. Samme formel som for livsvarige ytelser benyttes (se vedlegg 1), men der det settes en stopp på utbetalingene etter et visst antall år/i en viss alder.

Etter dagens virksomhetslov § 9-3 skal selskapene benytte premietariffer som er tilstrekkelige for å oppfylle de forpliktelser som er inngått. Vi mener at det ikke er noen grunn til å avvike dette systemet der pensjonsinnretningen melder sin tariff til Finanstilsynet ut fra hva som skal være tilstrekkelige for å utbetale en sikret ytelse basert på en pensjonsbeholdning.

Ved bruk av eksisterende praksis med tariffer som angir forventet gjestående levetid og tilførsel av dødelighetsarv hvert år etter tariffens forutsetninger, kan det enkelt beregnes en ytelse basert på en pensjonsbeholdning. Denne satsen (engangspremiesats) kan likestilles med et delingstall og kan beregnes for flere uttakssaldre. Folketrygdens delingstall har samme formelverk når underregulering av pensjoner under utbetaling og tilførsel av dødelighetsarv på uttakstidspunktet tas bort, jf. vedlegg 1.

I følge utredningen er Banklovkommissjonen bekymret for at bransjen ikke skal ivareta fremtidige endringer i dødeligheten. Den viser da til de utfordringer som bransjen har hatt de siste årene med å tilpasse tariffene som følge av at dødeligheten har endret seg.

Vi vil påpeke at ingen forsikringsselskap så langt har gått med underskudd eller kommet i noen solvens-krise som følge av de tariffene for dødelighet som har vært benyttet. I punkt 3.3 viste vi også at det fremdeles er marginer i dagens tariffer dersom en kun tar hensyn til ren dødelighetsstatistikk.⁴ Videre ligger det i produktets natur at dødelighetsforutsetningene må justeres med jevne mellomrom. Dette gjelder i alle land og er ikke spesielt for Norge.

Vi mener det er en vesensforskjell mellom de utfordringene som har vært ved tariffskifter i dagens ytelsespensjon og ved tariffskifter i ny tjenstepensjon. I dagens ytelsespensjon vil et tariffskifte medføre en stor økonomisk konsekvens for selskap/foretak som følge av at tidligere opptjent premiereserve må forsterkes. I ny tjenstepensjon kan delingstallene basere seg på oppdatert statistikk, forventninger om fremtidig utvikling og dermed nye tariffer.

Også dersom dødelighetsarv tildeles ut fra pensjonsinnretningens tariffer, vil disse kunne oppdateres umiddelbart ved tariffendring. Det vil ikke medføre noen økonomiske forpliktelser for pensjonsinnretningene å benytte oppdaterte tariffer. Motivasjonen for å bruke oppdaterte tariffer vil derfor bli mye sterkere for selskapene enn det er i dag, når en oppdatering av tariff også kan medføre en økt oppreserveringsforpliktelse.

Videre vil risiko for langt liv kunne overføres til reassuransemarkedet eller finansmarkedet via mortality bonds. Aktuarforeningen er ikke kjent med om det finnes noe godt marked for mortality bonds, men er klar over at det arbeides med å utvikle dette i andre land.

Slik forslaget fra Banklovkomisjonen er, ser vi ikke klart for oss hvordan behandlingen av dødelighetsarv og hvordan utarbeidelse og overskuddsbehandling av risikoresultat skal foregå.

Ved å benytte kjente og eksisterende aktuarielle prinsipper for håndtering av pensjonsrisiko, vil forsikringsvirksomhetsloven kunne videreføres uten endringer. Aktuarforeningen ser ingen grunn til å gå vekk fra prinsippene og metodene som gjelder for dagens forsikringsvirksomhet.

Aktuarforeningen mener at behandling av levealdersrisiko i utbetalingsperioden må baseres på vanlige forsikringstekniske prinsipper og forsikringsvirksomhetsloven må gjelde. Belastning av en risikopremie i utbetalingsperioden blir da unødvendig.

3.7 Oppsummering av Aktuarforeningens syn på håndtering av forsikringsrisiko

Aktuarforeningen støtter Banklovkomisjonens medlemmer som mener at forholdene rundt delingstall, justeringsfaktor og premie for utvikling av dødelighet etter uttak ikke er tilstrekkelig utredet.

Aktuarforeningen mener at forsikringsselskapene fremdeles skal ha en forsikringsrisiko. For å sikre stabilitet og forutsigbarhet og unngå utilsiktet konkurranse, bør den tildelte dødelighetsarven i opptjeningsperioden være basert på tariffer fastsatt etter forsikringsmessige prinsipper.

⁴ I utredningen er uttrykkene "statistikk" av og til benyttet om "tariff". Statistikk er basert på observerte hendelser. Tariffen er det beregningsgrunnlaget som benyttes til å beregne premier og avsetninger og bygger i tillegg til statistikk på forventninger om fremtidig utvikling.

Aktuarforeningen mener at delingstallene i ny tjenstepensjon i utgangspunktet må være uttrykk for forventet gjenstående levetid på utbetalingstidspunktet, og ut fra forventninger om ytterligere endringer i dødeligheten og etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven.

Aktuarforeningen mener at delingstallet ved 67 år må bli langt høyere enn Banklovkommisjonens anslag, og være på minst 20.

Håndtering av eventuelle kjønnsnøytrale delingstall må utredes nærmere før ny lov eventuelt vedtas.

Aktuarforeningen mener det må være klare regler for når delingstallene som skal benyttes, fastsettes.

Aktuarforeningen mener at behandling av levealdersrisiko i utbetalingsperioden må baseres på vanlige forsikringstekniske prinsipper og forsikringsvirksomhetsloven må gjelde. Belastning av en risikopremie i utbetalingsperioden blir da unødvendig.

Et innspill til en annen modell for håndtering av denne risikoen er at delingstallene for ny tjenstepensjon:

- er uttrykk for forventet gjenstående levetid i forsikringsbestanden på utbetalingstidspunktet og forventninger om endringer i dødelighet etter dette
- er kjønnsavhengig
- fastsettes senest når et årskull blir 61 år

Hvis det fastsettes kjønnsavhengige delingstall bør det sikres høyere innbetaling for kvinner enn for menn for å sikre samme nivå mellom kjønnene på utbetalt pensjon.

I denne modellen er det fremdeles en viss forsikringsrisiko for pensjonsinnretningen, men den er på et helt annet og lavere nivå enn i dag. Etter denne modellen vil forsikringsvirksomhetsloven kunne opprettholdes uendret i forhold til håndtering av forsikringsrisiko. I dette ligger også muligheten for pensjonsinnretningen til å kunne oppjustere pensjonsbeholdningen dersom levealdersrisikoen viser seg å bli enda større enn antatt. En slik oppjustering, eller opppreservering som det kalles i dag, vil måtte kunne skje etter prinsippene i forsikringsvirksomhetsloven.

4. Maksimalgrensene

Som det fremkom av punkt 3.3 bør delingstallet ved 67 år settes langt høyere enn foreslått av Banklovkommisjonen. Størrelsen på delingstallene vil ha stor betydning når det skal vurderes om en ordning der premien settes til maksimalgrensene vil gi like stor pensjon som i dagens ytelsesordninger.

Aktuarforeningen gir her ikke uttrykk for bestemte meninger om hvor høyt nivået på maksimalgrensen bør være. Dersom det er meningen at standardmodellen skal kunne gi samme pensjon som dagens ytelsesordninger, har vi imidlertid enkelte kommentarer til om denne målsettingen oppnås gjennom de foreslåtte grensene som vi kommer inn på videre i dette punktet.

4.1 Delingstallets betydning

Ved beregning av årlig pensjon vil delingstallene ha avgjørende betydning. Dersom maksimalgrensene var tilstrekkelige til å oppnå samme nivå på pensjonsytelsen som ved en

maksimal ytelsesordning, vil de ikke være tilstrekkelig når et høyere delingstall enn det foreslåtte benyttes.

Dersom pensjonsbeholdningen ved uttak ved 67 år er på kr 1 000 000, vil et delingstall på 15 gi en årlig pensjon på kr 66 667, mens et delingstall på 20 gir en årlig pensjon på kr 50 000. Det vil si årlig pensjon på bare 75 prosent av det som opprinnelig var målet i utredningen.

I de videre eksemplene benyttes 20 som delingstall.

Nivå på avkastning og lønnsvekst vil ha stor betydning for beregningene som sammenligner pensjonsytelsen etter dagens ytelsesordning og den nye tjenstepensjonen. Vi har derfor kun benyttet de forutsetningene som følger av tabeller etc. i utredningen, og som derfor må antas å ligge til grunn for Banklovkommisjonens vurdering.

4.2 Maksimalgrensene i ytelsesordninger

I utredningen er maksimalsatsene foreslått ut fra anslag på at pensjonen ved 67 år skal tilsvare omtrent en 66 prosent ytelsesordning før levealdersjustering for personer født i 1943 (det vil si personer som allerede er pensjonister). I dag er høyeste tillatte ytelsesordning basert på 100 prosent av lønn opp til 6 G og 70 prosent av lønn mellom 6 og 12 G. Dette tilsvarer 100 prosent av lønn for lønn på 6 G og 85 prosent av lønn ved lønn på 12 G.

I tabell 1 vises det at standardmodellen med full opptjening på maksimale premiesatser gir vesentlig lavere pensjonsnivå enn maksimale ytelsesordningen, for personer med lønn på henholdsvis 6 og 12 G⁵. Da er det forutsatt at reguleringsfondet i sin helhet blir tilført ved pensjonsuttak.

I ytelsesordningen er det bare lønn ved pensjonsuttak som spiller en rolle. Det er sjelden en person har 12 G i lønn fra 27 år. Premieinnskuddet i standardmodellen vil dermed være mye lavere enn det som er forutsatt her, og pensjonen vil i virkeligheten bli vesentlig mindre enn det som fremgår av tabell 1, med mindre ordningen med full regulering av alle individuelle lønnsøkninger er valgt.

⁵ Forutsetninger:

Opptjeningen starter ved 27 år, 40 års opptjening ved 67 år

Maksimal innbetaling i standardmodell, 100 % ytelsesordning for lønn på 6 G og 85 % ytelsesordning for lønn på 12 G

Gjennomsnittlig avkastning 5,3 prosent (historisk gjennomsnitt ti siste år, hentet fra tabell 5.3 i utredningen)

Gjennomsnittlig lønns- og G-vekst 4,5 prosent (historisk gjennomsnitt ti siste år, hentet fra tabell 5.3 i utredningen)

Til folketrygdberegning: ektefellefaktor 0,75 og fødselsår i 1967

Delingstall: 20,11

Tilført dødelighetsarv i standardmodellen og premieberegning i ytelsesordningen: FNOs tariff K2005, S2020 med Finanstilsynets sikkerhetsmargin for kvinner

Rentegaranti i ytelsesordning: 2,5 prosent

Regulering i standardmodellen: allminnelig lønnsutvikling i samfunnet (fra 27 år)

Tabell 1: Maksimal pensjon ved 67 år fra tjenstepensjon, i prosent av lønn

	Standardmodell	Maksimal ytelsesordning
Lønn 6 G	16 %	50 %
Lønn 12 G	34 %	52 %

Forutsetninger: som angitt i fotnote 5, tallene er avrundet, folketrygden kommer i tillegg

Det er i tabellen ikke tatt hensyn til eventuell fremtidig levealdersjustering.

4.3 Betydningen av opptjeningsår

Videre er kravet til full opptjening i ytelsesordninger i dag som regel 30 år i arbeid. Maksimalgrensene er fastsatt ut fra 40 års opptjening. I tabell 2 vises pensjonen som kan oppnås i en tjenstepensjonsordning dersom pensjonsnivået i ytelsesordningen er satt til 66 prosent av lønn inklusive folketrygd og lønnen er kr 700 000.

Tabell 2: Pensjon fra tjenstepensjon ved 67 år i prosent av lønn, ut fra antall opptjeningsår

	Standardmodell	66 % ytelsesordning
30 år	17 %	27 %
40 år	23 %	27 %

Forutsetninger: som angitt i fotnote 5, startlønn er 700 000, 30 års opptjeningsår er fra alder 37 år. Tallene er avrundet. Folketrygden kommer i tillegg

Hva som benyttes som nivå på avkastning og lønnsvekst vil ha stor betydning for om beregningene viser hvorvidt målet om en tilsvarende ytelse som i dagens ytelsesordning nås.

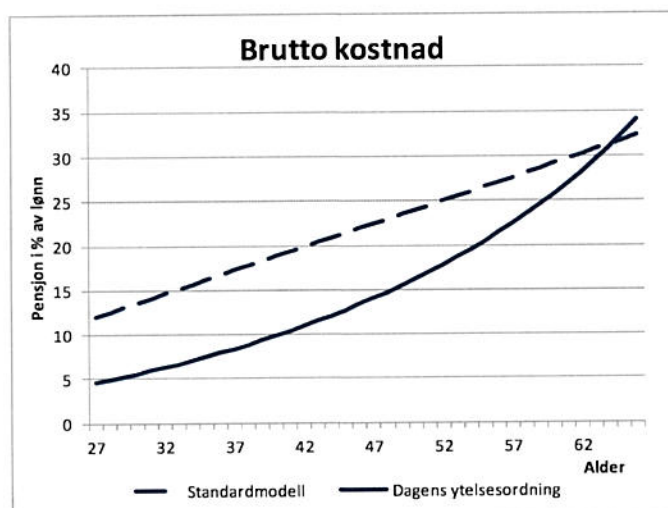
Det er samtidig verdt å merke seg at dersom de maksimale satsene benyttes på lave inntekter, vil pensjonen sammen med folketrygd kunne utgjøre en uforholdsmessig stor andel i prosent av lønn ved 67 år. Det burde derfor kanskje vurderes om maksimalsatsene burde ha flere "trinn" enn bare ved lønn på 7,1 G.

4.4 Endret kostnadsprofil

En overgang til alleårsopptjening med en premie i prosent av lønn vil endre kostnadsprofilen. Med kostnader menes her årlig premie til sikring av pensjon både for det enkelte års opptjening, samt for oppregulering ut fra tidligere tjenestetid i ytelsesordningen og regulering av pensjonskapitalen i forhold til lønnsvekst i standardmodellen.

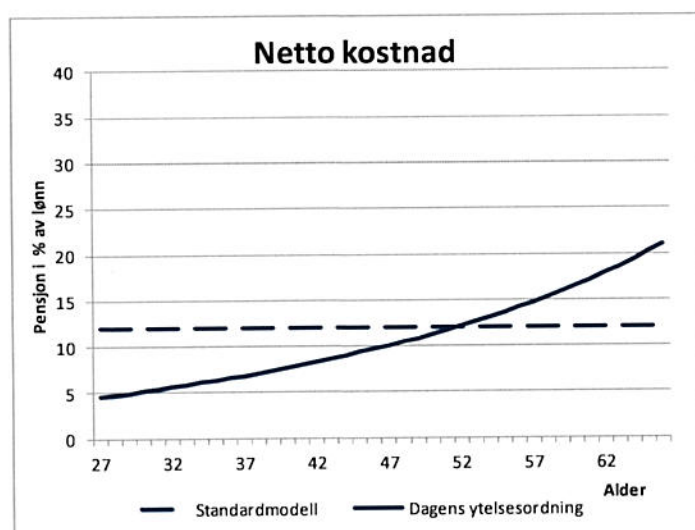
Premie etter maksimalgrense vil fremstå som høye i forhold til dagens ytelsesordninger, ikke minst for unge. I figur 1 vises det at premien kan være høyere enn i dagens ytelsesordning også for eldre. Det vil dermed være usikkert hvorvidt foretakene kommer til å velge maksimalsatsene selv om de har mulighet til det. Flytting av renterisiko over på foretaket vil dermed kunne forårsake at ordningene blir dårligere enn dagens ytelsesordninger, uten at dette nødvendigvis skyldes maksimalgrensene

Ved samme forutsetninger som ligger til grunn for beregningene i tabell 2, vil de årlige kostnadene ved standardmodellen langt overstige de årlige kostnadene ved en ytelsesordning.

Figur 1: Årlige kostnader i prosent av lønn

Forutsetninger: som angitt i fotnote 5, startlønn er 700 000.

Nettokostnadene vil imidlertid kunne utvikle seg annerledes. Med nettokostnader menes her foretakets utgifter som ikke dekkes av midler som kommer fra avkastningen på premiereserve/pensjonsbeholdning (premiefond eller reguleringsfond). I figur 2 er skjæringspunktet for nettokostnader ved en langt lavere alder enn for kostnadene i figur 1.

Figur 2: Årlige nettokostnader i prosent av lønn

Forutsetninger: som angitt i fotnote 5, startlønn er 700 000.

Det er viktig å merke seg at krysningspunktet for hvilken ordning som har høyest kostnad vil endres dersom startalder endres.

Den økte kostnaden ved standardmodellen i forhold til en ytelsesordning i starten vil kunne føre til at få foretak vil benytte maksimalsatsene ved en overgang fra ytelsesordning. Den nye kollektive tjenestepensjonen vil, avhengig av forutsetningene som legges til grunn for beregningene, kunne fremstå som en ordning med høyere kostnader og lavere pensjon ved 67 år enn dagens ytelsesordning. Bakgrunnen er blant annet at det i ytelsesordninger er tatt inn en forutsetning om fremtidig avkastning livet ut, som fører til lavere kostnader enn ellers.

Det gjøres videre oppmerksom på at overgang fra en ytelsesordning til den foreslåtte tjenstepensjonsordningen vil kunne føre til langt lavere pensjon enn i ytelsesordningen på grunn av den endrete kostnadsprofilen. Ved en overgang vil svært mange ha en premiereserve som er lavere enn den pensjonsbeholdningen de ville hatt etter like mange opptjeningsår med maksimal opptjening etter forslaget.

4.5 Virkningen av spesielle reguleringsbestemmelser

I sammenligningene over er det antatt jevn lønnsvekst og at foretaket regulerer pensjonsbeholdningen i standardmodellen ut fra denne. Det foreligger flere valgmuligheter for foretaket når det gjelder reguleringen i opptjeningsperioden. I utredningens kapittel 6.5.2), skrives følgende (vår understrekning):

”...det vil også kunne være behov for en adgang for foretaket til å regulere pensjonsbeholdningen slik at denne reflekterer det nye lønnsnivået i hele eller deler av den perioden vedkommende har vært medlem av pensjonsordningen. For enkelte foretak kan dette være et verktøy for å tiltrekke seg, eller beholde, nøkkelpersonell og annen særskilt kvalifisert arbeidskraft. Det vises til lovutkastet § 4-9. Et slikt oppreguleringsprinsipp skal fastsettes i pensjonsplanen i form av generelle regler...”

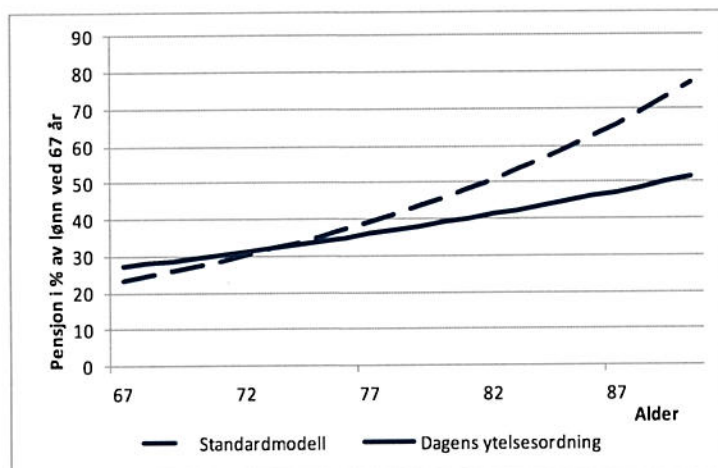
Det er høyst uklart hvordan denne bestemmelsen vil kunne virke. Dette forholdet er imidlertid ikke nærmere utdypet verken i merknadene til lovteksten eller i lovteksten.

4.6 Regulering av pensjon etter uttak

Regulering av pensjoner etter uttak vil kunne bli veldig forskjellig i ny tjenstepensjon og i dagens ytelsesordninger. Siden det i utredningen er lagt til grunn en del forutsetninger om håndtering av forsikringsrisiko i utbetalingsperioden som vi ikke er enige i, jf. punkt 3, har vi valgt å vise eksempler her basert på at vanlige forsikringstekniske prinsipper benyttes.

I forslaget til ny lov åpnes det for at reguleringen kan skje ut fra avkastning eller ut fra en viss prosent av endringen i G. Tilsvarende er tillatt i dagens ytelsesordninger. Dersom begge ordningene reguleres ut fra endringen i G, vil årlig pensjon reguleres i samme takt.

Dersom ordningene i stedet reguleres ut fra avkastning, vil årlig pensjon kunne utvikle seg forskjellig i de to ordningene, noe som er illustrert i figur 3. Figuren viser pensjon målt i prosent av lønn ved 67 år. Figuren viser at pensjonen fra ytelsesordningen i dette tilfellet over tid faller i realverdi i forhold til pensjonen fra standardmodellen.

Figur 3: Utvikling i pensjon etter 67 år når regulering skjer ut fra avkastning

Forutsetninger: som i fotnote 5, lønn kr 700 000 ved start

Som det fremgår av figuren vil det i dette tilfellet ta 5 år før pensjonen fra standardmodellen er like høy som fra ytelsesordningen. Dette forutsetter at *all* avkastning blir tilført pensjonsbeholdningen i standardmodellen, det vil si at det ikke legges en begrensning på reguleringen til maksimalt G eller en andel av G.

For ytelsesordningen reguleres bare pensjonen for avkastning ut over 2,5 prosent. I dette eksempelet er det forutsatt en avkastning på 5,3 prosent, mens G øker med 4,5 prosent i året. For ytelsesordningen vil avkastning til oppregulering dermed tilsvare 2,8 prosent i året.

Dersom det antas en avkastning i utbetalingsperioden som tilsvarende G-reguleringen, dvs. 4,5 prosent årlig, vil krysningspunktet være ved 83 år, det vil si 16 år etter uttak ved 67 år.

Krysningspunktet er avhengig av hvor nær pensjonen i standardmodellen er pensjonen i ytelsesordningen ved 67 år.

4.7 Oppsummering av Aktuarforeningens kommentarer til maksimalgrensene

Dersom ny tjenstepensjon (standardmodellen) skal kunne gi like høye pensjoner ved 67 år som dagens ytelsesordning, ser Aktuarforeningen følgende hindringer:

- Det er forutsatt et for lavt delingstall ved 67 år
- Det er forutsatt at en ikke sammenligner med høyeste tillatte ytelsesordning
- Det er forutsatt opptjeningsstid på 40 år, ikke 30 som er tillatt (og vanlig) i ytelsesordningene

Samtidig vil innbetalingene etter maksimalsatsene kunne være langt høyere enn de er i dagens ytelsesordninger. Dette vil kunne føre til at få foretak vil ønske å benytte maksimalsatsene uten at dette skyldes størrelsen på grensene.

Innbetaling etter maksimalgrensene kan gi uforholdsmessig stor pensjon for lave inntekter. Flere trinn på maksimalsatsene enn kun ved lønn på 7,1 G burde derfor vurderes.

Foreningen gjør videre oppmerksom på at pensjonene vil kunne økes helt forskjellig i de forskjellige pensjonsmodellene etter pensjonsuttak.

5. Solvens II

I utredningen er det påpekt at det er lagt vekt på å lage et regelverk for tjenstepensjon som i større grad enn dagens regelverk tar hensyn til de nye kapitalkravene fra EU, Solvens II, slik de nå foreligger.

I det nye forslaget til tjenstepensjon er pensjonsinnretningens risiko minimert for denne type produkter. Det er nesten bare risiko knyttet til en rentegaranti på 0 prosent som er igjen, litt avhengig av hvordan lovforslaget skal forstås. Rentegarantien på 0 prosent skal de i tillegg kunne ta betalt for.

På denne måten er nesten all risiko knyttet til produktet overført kunde (foretak/ansatte). Samtidig reiser det seg da et spørsmål om denne måten å håndtere dødsrisiko på kan kalles forsikringsvirksomhet og oppfylle krav i henhold til forsikringsvirksomhetsloven og europeiske forsikringsdirektiver.

Aktuarforeningen mener det må være tillatt i fremtiden å ha pensjonsprodukter som innebærer en risiko i forhold til levetid for pensjonsinnretningene. På den måten blir produktene mer forutsigbare for den som skal ha utbetalt pensjon. Uten biometrisk risiko (risiko knyttet til liv og helse) vil pensjonsinnretningene ikke lenger ha noen rolle som risikoavlastere.

Det kan også påpekes at dersom det innføres et nytt dødelighetsgrunnlag i dagens kollektive tjenstepensjonsordninger, noe Finanstilsynet har varslet, så vil dette kunne ivareta pensjonsinnretningenes risiko i lang tid dersom grunnlaget legges tilstrekkelig til den sikre siden og tar hensyn til estimert endring i dødeligheten etter pensjonsuttak.

De produktene som i øyeblikket ser ut til å gi størst kapitalkrav for pensjonsinnretningene er fripoliser og andre ferdigbetalte forsikringer fra før ny forsikringsvirksomhetslov trådte i kraft i 2008. Disse produktene er kjennetegnet ved at de har en ganske høy gjennomsnittlig rentegaranti som gir lite overskudd for tiden. Videre er de ferdigbetalte og de kan ikke betale kostnader for rentegarantien på annen måte enn via en andel av et eventuelt overskudd. Eventuelt behov for økte avsetninger knyttet til endret dødelighetsrisiko må finansieres via et eventuelt overskudd. Som nevnt tidligere, i punkt 3.6, kan også andre håndteringsmetoder for biometrisk risiko vurderes.

Aktuarforeningen mener at det ikke kan innføres et Solvens II-krav som gjør det umulig å tilby gode pensjons- eller livsforsikringsløsninger i markedet. Aktuarforeningen mener at myndighetene må arbeide aktivt med å finne gode løsninger i forhold til de nye kapitalkravene for pensjonsinnretningene for alle produktene de tilbyr.

Aktuarforeningen mener at Finansdepartementet må mer gå aktivt inn i Solvens II-problematikken og foreslå tilpasninger for eksempel i Solvens-regelverket, norsk tilpasning til regelverket eller i norske forsikringsregler, slik at det blir mulig å drive livsforsikringsvirksomhet etter at Solvens II er implementert.

6. Andre kommentarer

Banklovkommisjonens forslag til ny tjenstepensjonslov inneholder mange forhold som bør vurderes. I dette punktet vil vi belyse noen punkter vi mener er av betydning.

6.1 Premiefritak

Regelverket knyttet til premiefritak er dårlig beskrevet. Det mangler regler om karenstid før utbetaling i forhold til når uførhet oppstår. Videre mangler det begrensninger på hvor lav uføregraden kan være før rett til premiefritak oppstår. I lov om obligatorisk tjenstepensjon er grensen satt ved 20 prosent uførhet.

Videre er det ikke diskutert om også premiefritaket skal ha kjønnsnøytral premie. Siden dette ikke er beskrevet antar Aktuarforeningen at det vil være tillatt å differensiere på kjønn, se også punkt 6.2 om vurdering av kjønnsnøytrale premier for risikodekninger. Videre antas det at det vil være tillatt å differensiere på alder.

I merknadene til lovutkastet står det at premie for premiefritak skal opphøre når medlemmet tar ut full alderspensjon. Med adgang til å ta ut full pensjon mellom 62 og 75 år vil det være usikkert hvor lenge premiefritaket kan vare. En slik løsning er det ikke mulig å forsikre. For å unngå usikkerheten og gjøre premiefritaket forsikringsbart, bør premiefritaket uansett utbetales til 67 år som i dagens pensjonslover.

Aktuarforeningen forutsetter at manglende regelverk knyttet til premiefritak i forslaget kommer i Fase III i Banklovkommisjonens arbeid. For at premiefritaket skal kunne forsikres må utbetalingsperiodens slutt være fastsatt, for eksempel til 67 år.

6.2 Risikodekninger

Risikodekninger som uføre- og etterlattepensjoner er ikke utredet i NOU 2012:13.

For en helhetlig vurdering av nytt pensjonsprodukt ville det vært av betydning å vite om det vil bli foreslått endringer i disse produktene og hvilke. Ikke minst vil det være av aktuariell interesse om det blir foreslått kjønnsnøytrale premier også for slike produkter.

Aktuarforeningen vil anbefale at aktuarer deltar i arbeidet med å utrede risikodekninger i Fase III i Banklovkommisjonens arbeid.

6.3 Frivillig sparing og seleksjonsrisiko

I § 4-25 i lovforslaget åpnes det for at arbeidstakerne selv kan innbetale en årlig innskuddspremie til pensjonsordningen. Et flertall av medlemmene i pensjonsordningen på minst to tredjedeler eller fagforeninger som representerer minst to tredjedeler av medlemmene kan fastsette et årlig innskudd fra medlemmene. Minst to tredjedeler av medlemmene må bli med i tilskuddordningen og arbeidstakere som ansettes etter etableringen av tilskuddordningen skal være med i ordningen. En eventuell reservasjonsrett må inngå i avtalen.

En slik tilskuddsordning kan sies å være en frivillig sparing til pensjon. Spesielt i mindre foretak kan det være en seleksjonseffekt ved etablering av en tilskuddsordning og/eller hvem som velger å delta i den individuelle spareordningen. Dette vil kunne være en problemstilling i små foretak hvor det er en andel av de ansatte som selv har forventning om lengre eller kortere levetid enn de øvrige ansatte. Det kan også være ansatte som med bakgrunn i høyere forventet uførhet ønsker å få sikret premiefritak og eventuell uførepensjon ved å delta med innskudd.

Utkastet til lov angir ikke hvorvidt premien skal dekke eventuelle risikoytelser.

Det er videre et spørsmål hvordan reguleringsfondet skal benyttes til å regulere pensjonsbeholdningen når ikke alle medlemmene av ordningen deltar med tilskudd og får økt beholdning. Siden de som har betalt tilskudd vil kunne ha høyere pensjonsbeholdning enn de som ikke har betalt, når alt annet er likt, vil store deler av årets avkastning og/eller reguleringsfond gå til oppregulering av pensjonsbeholdningen til de som har størst beholdning. Aktuarforeningen har ikke vurdert hvordan alternative løsninger kunne vært utformet i utarbeidelsen av denne høringsuttalelsen.

Aktuarforeningen har ikke foretatt beregninger knyttet til hvor store seleksjonseffektene kan være, men mener at loven bør åpne for muligheten for at pensjonsinnretningen kan ta en annen premie for premiefritak og eventuelle risikoytelser der ikke alle de ansatte blir med på tilskuddsordningen.

Videre bør forholdet til reguleringsfondet og regulering av pensjonsbeholdningen i ordninger der ikke alle arbeidstakere foretar innskudd, vurderes nærmere.

6.4 Rentegarantien

Det foreslås en rentegaranti på 0 prosent for alle løsninger med unntak av ordninger etter grunnmodellen der medlemmene har individuelt investeringsvalg. Det foreslås videre at foretaket kan overta garantiansvaret i standardmodellen (med pensjonsinnretningen som siste garantiinstans). Videre kan det legges opp til kortsiktige rentegarantier med opp til 5 års varighet.

Det er ikke presisert at garanti som bygger på en gjennomsnittlig avkastning fremdeles vil kreve årlig avsetninger hos pensjonsinnretningen ut fra en avkastning på 0 prosent. Foreningen antar at dette er intensjonen ut fra forsikringsvirksomhetslovens regler. Dette bør presiseres, ikke minst for å klargjøre hva som er garantert i forbindelse med en eventuell flytting av tjenestepensjonsordningen.

Vi vil for øvrig gjøre oppmerksom på at det i lovutkastet ikke er angitt hvilken rentegaranti som skal gjelde for reguleringsfondet, premiefondet og eventuell administrasjonsreserve.

6.5 Administrasjonsreserve

I dag benyttes administrasjonsreserve som et begrep på midler som skal dekke fremtidige kostnader ved et produkt. For pensjonsbevis vil perioden som denne reserven skal dekke kostnader for kunne være svært lang, kanskje 50-60 år frem i tid. Det sier seg selv at det å estimere fremtidig kostnadsforbruk så langt frem i tid vil være krevende. Her er det mange ukjente faktorer ikke minst i forhold til fremtidige rammebetingelser.

I utredningen er det lagt opp til at det skal avsettes administrasjonsreserver når pensjonsbeviset er utstedt fra en ordning etter standardmodellen, mens det ikke er slikt krav ved utstedelse fra en ordning etter grunnmodellen.

Det er argumentert for at avsetningen er nødvendig for å gi et godt bilde av hva pensjonsbeholdningen vil gi av ytelser. Det er litt uforståelig hvorfor Banklovkommissjonen mener det kun er ved utstedelse av pensjonsbevis fra en ordning etter standardmodellen at det er et slikt behov.

Usikkerheten og svingning i fremtidig avkastning vil være faktorer som i større grad enn kostnadene gjør størrelsen på fremtidige ytelser usikre. Mens administrasjonskostnader skal

dekkes fra administrasjonsreservene kan andre elementer (avkastningsgarantipremie og risikopremie) dekkes fra medlemmets avkastning/pensjonsbeholdning.

Vi mener det vil være uheldig at det er to ulike prinsipper for administrasjonsavsetninger og kostnadsbelastning av pensjonsbevis avhengig av hvilken modell den er avledet fra. Blant annet innebærer ulik behandling at et pensjonsbevis fra standardmodell ikke uten videre kan slås sammen med et fra grunnmodell.

Det er åpnet for at tidsbegrenset utbetaling skal kunne omregnes til livsvarig utbetaling. Ved beregning av administrasjonsreserve er det vanskelig å ta høyde for en slik endring. Det forutsettes da at ytterligere kostnader på grunn av endringen må belastes innehaveren av pensjonsbeviset.

Vi vil for øvrig gjøre oppmerksom på at administrasjonsreserve ikke er omtalt i utkast til § 4-4, Beregningsgrunnlag.

Aktuarforeningen mener at krav om administrasjonsreserve bør utredes nærmere.

6.6 Regulering av pensjonsbeholdningen

I standardmodellen kan pensjonsbeholdningen reguleres ut fra forskjellige varianter av lønnsvekst. Det er vanskelig å lese lovteksten slik den nå står. Foreningens medlemmer har fått flere henvendelser fra foretak og ansatte knyttet til usikkerheten om forståelsen av dette punktet.

Ut fra forarbeidene forstår vi det slik at dersom "foretakets lønnsvekst" velges, så kan pensjonsbeholdningen reguleres ut fra medlemmenes individuelle lønnsutvikling. Dette er i henhold til merknadene til § 4-8, 6. avsnitt:

"Velges alternativet med regulering av pensjonsbeholdningen basert på den alminnelige lønnsutvikling i foretaket, vil pensjonsbeholdningen bli regulert individuelt for hvert medlem."

Unntaket gjelder ved stillingsendring, vesentlige endringer i arbeidsoppgaver eller ved særskilt avtale, jf. forslag til § 4-9, der det også kan foretas regulering, men der finansieringen må skje etter en annen metode enn for annen lønnsregulering.

Aktuarforeningen har ingen kommentarer til selve forslaget ut fra denne tolkningen, men mener at lovteksten er særdeles tungt formulert og gjør det vanskelig for foretak å skjønne hva som faktisk menes.

En annen sak er hvorfor reguleringstidspunktet skal være regulert i lov. Dette er ikke tatt inn i andre pensjonslover. Det er heller ikke slik at alle lønnsendringer skjer 1. mai. Dette vil være avhengig av tariffavtaler og bedriftsinterne avtaler. Vi foreslår derfor at reguleringstidspunktet 1. mai fjernes i den endelige lovteksten.

Aktuarforeningen foreslår følgende endringer:

§ 4-8. Årlig regulering av pensjonsbeholdningen

- (1) Det skal fastsettes i pensjonsplanen at medlemmenes pensjonsbeholdninger i opptjeningsperioden skal reguleres årlig ~~med virkning fra 1. mai~~ i samsvar med alminnelig lønnsvekst. Alminnelig lønnsvekst beregnes som i folketrygden. Det

kan i pensjonsplanen i stedet fastsettes at den årlige regulering av pensjonsbeholdningen skal baseres på lønnsøkningen for de enkelte medlemmer, med unntak fra lønnsøkning som nevnt i § 4-9, som ledd i den alminnelige lønnsutvikling i foretaket.

6.7 Eiendomsrett til reguleringsfondet

Det foreslås at det i standardmodellen opprettes et reguleringsfond som skal dekke regulering av pensjonsbeholdningen ut fra lønnsvekst (med unntak av ved lønnsvekst knyttet til stillingsskifte med mer). Dersom avkastningen på pensjonsbeholdningen i ordningen ett år er større enn det som er nødvendig for å foreta en slik regulering, skal det overskytende tilføres reguleringsfondet.

Ved uttak av pensjon, eller dersom en person slutter i foretaket og går ut av ordningen, skal vedkommende få med seg en andel av reguleringsfondet.

Aktuarforeningen ser at i denne modellen vil de medlemmene som via sin pensjonsbeholdning er med på oppbygging av fondet ikke nødvendigvis vil være de samme som får noe ut fra fondet. Oppbygging av fondet kan skje i en periode medlemmet ikke er ansatt, og medlemmet vil likevel kunne ha krav på å få med seg noe ut. Det vil også kunne være tilfeldig om det foreligger et reguleringsfond eller ikke på pensjoneringstidspunktet. Andel av reguleringsfondet kan fort bli stor og utgjøre en vesentlig del av pensjonen for de som får den. Ut fra forutsetningene gitt over, og en startlønn på 12 G, vil årlig pensjon i standardmodellen kunne utgjøre 34 prosent av lønn *med* andel av reguleringsfond, og 27 prosent av lønn *uten* andel av reguleringsfondet.

Banklovkommisjonen har ikke konsekvensberegnet dette forslaget.

Sett i forhold til dagens ytelsesordninger behøver ikke foretaket strengt tatt å tilby sikring ut over det som følger av lønnsregulering. Det kan dermed reises spørsmål ved om reguleringsfondet i sin helhet bør tilhøre foretaket.

Et annet alternativ kan være at andel av reguleringsfondet blir overført til pensjonistenes overskuddsfond når pensjonsutbetalingen starter. På den måten vil foretaket og pensjonistfellesskapet få litt drahjelp til den første reguleringen som skal foretas etter at vedkommende har tatt ut pensjon.

Vi vil for øvrig kommentere at teksten i § 4-8 annet ledd er misvisende. Der står det at ved delvis uttak av pensjon gjelder reguleringen den del av pensjonsbeholdningen som er tilbake dersom medlemmet fortsatt har stilling i foretaket. Uttrykket "er tilbake" forutsetter at noe "er borte/fjernet/skilt ut". Det er ikke definert hvordan beløpet som eventuelt "er tilbake" skal beregnes. Det antas at den andel av pensjonsbeholdning ved uttak som tilsvarer uttaksgraden deretter skal reguleres som pensjonen under uttak.

Aktuarforeningen anbefaler at det foretas en nærmere vurdering av effektene av håndteringen av reguleringsreglene og reguleringsfondet, samt hvem som skal ha rettighetene i reguleringsfondet.

Det bør videre foretas en presisering som nevnt over i § 4-8 eller i forarbeidene.

6.8 Flytting

Hvordan pensjonsbeholdning og rettigheter skal håndteres dersom pensjonsordningen flyttes fra en pensjonsleverandør til en annen, reguleres i forsikringsvirksomhetsloven. Banklovkommisjonen har i denne omgang ikke nevnt problemstillingen. Håndtering særlig av pensjonister der delingstall har blitt benyttet for å fastsette årlig pensjon, må reguleres særskilt.

Aktuarforeningen antar at flytting av ordninger etter ny lov vil bli omtalt og regulert i Fase III av Banklovkommisjonens arbeid.

6.9 Sammenslåing av pensjonskapitalbevis, fripoliser og pensjonsbevis

I lov om pensjonsordning § 5-4 er det åpnet for at pensjonskapitalen til et pensjonskapitalbevis kan inngå som en engangspremie i en fripolise. Banklovkommisjonen har ikke foreslått at pensjonsbevis skal kunne slås sammen verken med pensjonskapitalbevis eller fripoliser. Aktuarforeningen mener at disse forholdene burde vært vurdert dersom et fremtidig pensjonssystem skal kunne bli enklere og ikke mere komplekst enn i dag.

6.10 Opphør av medlemskap

I utkast til lovens § 6-2 sies at det skal utstedes pensjonsbevis ved opphør av medlemskap i ordningen. Tredje ledd sier at dersom pensjonsbeholdningen er mindre enn halvparten av folketrygdens grunnbeløp, og medlemmet har pensjonsbevis fra tidligere arbeidsforhold, har medlemmet likevel bare rett til å få pensjonsbeholdningen overført til dette. Dette krever at pensjonsinnsretningen *må* vite om medlemmet har et slikt bevis fra før. Slike forhold kan være vanskelig for pensjonsinnsretningen å få kartlagt, selv ved forespørsel til medlemmet. En slik løsning må derfor bli en *kan* og ikke *må*-bestemmelse.

I § 6-4 er det gitt at Fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7 skal tegnes på samme vilkår som pensjonsbeviset. Det er ikke angitt noen holdepunkter i utredningen for hva "samme vilkår" skal bety. Dermed reiser det seg spørsmål om det betyr at medlemmet kan innbetale innenfor de samme innskuddssatsene som foretaket, de samme dødelighetstariffer, premiefritakstariffer etc., samme avtalte utbetalingsperiode, samme risikoytelser (uten å kunne velge noen bort) og om fortsettelsesforsikring kan ha investeringsvalg.

Aktuarforeningen mener § 6-1 må endres som nevnt over slik at pensjonsbeholdningen ikke må overføres til et eksisterende pensjonsbevis. Samtidig må lov eller forarbeid klargjøre hva som menes med at fortsettelsesforsikring skal kunne tegnes på "samme vilkår".

6.11 Fusjoner og fisjoner

Lovutkastet omtaler ikke fusjoner og fisjoner. Med forslaget åpnes det for en rekke flere pensjonsmodeller enn tidligere. Dette er ikke forenklende for foretakene, og særlig ikke i forhold til håndtering av pensjonsordninger ved fusjoner og fisjoner. Banklovkommisjonen omtaler ikke dette området i sin utredning.

Aktuarforeningen forutsetter at håndtering av den nye ordningen sammen med andre pensjonsordninger ved fusjoner og fisjoner blir gjennomgått i Fase III i Banklovkommisjonens arbeid, og at det blir foreslått regler på dette området.

6.12 Regler for endring av pensjonsplaner

Banklovkommisjonen har ikke nevnt noe om behov for regelverk dersom et foretak ønsker å endre ordningen fra en grunnmodell til en standardmodell eller omvendt. Regelverket må gjøres smidig, og bør blant annet inneholde avklaringer av håndtering av eventuelt reguleringsfond og pensjonistenes overskuddsfond, håndtering av kostnadsansvar og administrasjonsreserve, samt håndtering av rettigheter fra en ordning med individuelt investeringsvalg til en annen ordning.

Aktuarforeningen forutsetter at regler for endring av pensjonsplaner kommer i Fase III i Banklovkommisjonens arbeid.

6.13 Overgang fra innskuddsordning til ny tjenstepensjonsordning

Banklovkommisjonen mener at det ikke er spesielle behov for å regulere overgang fra innskuddsordninger til ny tjenstepensjon. Så sant innskuddsordningen opphører og det utstedes pensjonskapitalbevis er foreningen enig i dette.

I kapittel 10.3, tredje avsnitt, angis det at ” For nyetablerte foretak og for foretak som ønsker en omdanning fra innskuddspensjonsordning til tjenstepensjonsforsikring vil derfor en ikrafttredelse av loven uten at overgangsbestemmelser er på plass, være av betydning fordi dette ikke vil reise problemer i forhold til allerede opptjente rettigheter.”

Det er ikke uten videre greit å endre rettighetene knyttet til oppspart kapital med hensyn på utbetalingsperiode, hvem som skal ha arvegevinst, rentegaranti og utbetalingsperiode med innføring av dødelighetsarv og delingstall.

Aktuarforeningen mener forholdene knyttet til endrete garantier og rettslig innhold i innskuddsordningen ved overgang til ny tjenstepensjon må utredes nærmere i Fase III i Banklovkommisjonens arbeid.

6.14 Forholdet til obligatorisk tjenstepensjon

Det er ikke foreslått endringer i lov om obligatorisk tjenstepensjon. Banklovkommisjonen har heller ikke tydelig sagt noe om dette. Her må det gjøres et videre arbeid. Ny tjenstepensjonsordning må omtales, og det må angis hva som skal være minimumsgrensene i ny tjenstepensjonsordning.

Aktuarforeningen forutsetter at lov om obligatorisk tjenstepensjon blir tilpasset nytt forslag om tjenstepensjon i Fase III av Banklovkommisjonens arbeid.

6.15 Regnskapsføring av pensjonskostnader

I utredningen er forholdet til regnskapsføring av pensjonskostnader forsøkt vurdert, og Banklovkommisjonen har antatt at de nye tjenstepensjonsordningene vil gi en lavere balanseføringskostnad enn dagens ytelsesordninger. Nivået vil være avhengig av hvilken modell som velges.

Foreningen kan vanskelig uttale seg om de regnskapsmessige konsekvensene uten en grundigere analyse.

§ 4-14 kan tolkes slik at foretaket skal betale forvaltningskostnader i utbetalingsperioden i grunnmodellen. Dette vil i tilfelle kunne utløse plikt til balanseføring. Dette er en unødvendig bestemmelse.

Aktuarforeningen mener at i grunnmodellen bør alle kostnader i utbetalingsperioden kunne belastes den som tar ut pensjon, og ikke foretaket. For øvrig mener foreningen at de regnskapsmessige konsekvensene av de forskjellige modellene bør være utredet før loven vedtas.

6.16 Kommentarer til teksten i lovutkastet

I utkast til § 4-7 tredje ledd brukes uttrykket forventet nåverdi om pensjonsbeholdningen. I 6-5 annet ledd brukes uttrykket "forsikringsteknisk kontantverdi" i stedet for pensjonsbeholdning. I utkast til § 4-17 tredje ledd brukes uttrykket "forventet nåverdi" om det samme. Av hensyn til den alminnelige leser bør det søkes å benytte samme uttrykk om samme ting.

Vi vil gjøre oppmerksom at slik lovutkastet § 4-1 er formulert ser det ut til at det vil være mulig å ta ut pensjon ved 62 år i stedet for å slutte i foretaket for å begynne i arbeid et annet sted. Det vil dermed være mulig å få pensjonsregulering fra foretaket og at foretaket må betale kostnadene i utbetalingsperioden. Dette ville ikke vært mulig om det hadde blitt utstedt pensjonsbevis.

Vi vil også påpeke at bruk av forskjellige begreper på pensjonskapitalen kan være forvirrende. I § 4-7 tredje ledd omtales pensjonskapitalen som "forventet nåverdi". I § 6-5 annet ledd omtales pensjonskapitalen som "forsikringsteknisk kontantverdi". Ved å bruke forskjellige uttrykk kan leseren få inntrykk av at det ikke er snakk om den samme beholdningen og verdien. Dette bør derfor rettes opp.

I utkast til § 4-21 tredje ledd står det blant annet at årlig avkastning av midlene i det enkelte medlems pensjonsbeholdning i utbetalingsperioden utbetales som tillegg til medlemmets pensjonsytelse i påfølgende år. Ut fra dette kan det se ut som om *all* avkastning skal utbetales i ett år, det påfølgende. Dette vil i så fall være en merkelig løsning som vil påvirke hele reguleringsteknikken. Vi forutsetter derfor at dette ikke kan ha vært hensikten, ellers må forholdet vurderes nærmere.

Vi gjør for øvrig oppmerksom på at utkast til § 5-5 fjerde ledd er i tråd med foreningens tanker, der årlig pensjonsytelse skal bestemmes ut fra forventet gjenstående levetid. Her er ikke delingstall nevnt. Samtidig står det "forventet gjenstående levetid ved hver utbetaling". Dette innebærer at pensjonen må beregnes på nytt hver måned. Vi forutsetter at dette ikke er korrekt beskrevet.

I utkast til § 5-11 og § 6-1 angis det at for meget betalt innskuddspremie for medlemmer som slutter i foretaket i løpet av året skal tilføres premiefond. Det bør vurderes om dette også skal gjelde i de tilfelle medlemmet har betalt egen innskuddspremie i perioden.

I utkast til § 6-8 og § 6-10 er det ikke presisert at dødelighetsarv bare skal tilføres før pensjonsuttak som for et medlem i en pensjonsordning. Dersom dette er ment, bør det presiseres.

I utkast til § 6-10 er det ikke tatt med begrensningene på gradert uttak som ligger i § 6-9. Vi antar at intensjonen er å behandle ordninger med og uten investeringsvalg likt, og i så fall må en av paragrafene endres.

6.17 Provenyanslag

Finansdepartementet har foretatt foreløpige beregninger av provenyvirkninger av Banklovkommisjonens forslag. Aktuarforeningen har ingen actuarielle kommentarer til omtalen av dette.

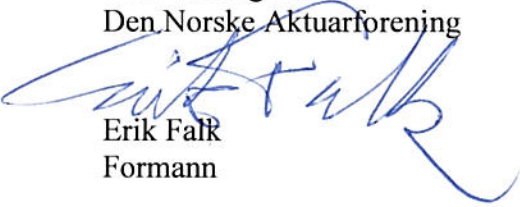
7. Avsluttende kommentarer

Banklovkommisjonen ble opprinnelig nedsatt for å vurdere bankregler og finanslovgivning, men har etter hvert levert mange utredninger på ny lovgivning innen forsikring. I flere tilfeller har det vært aktuarer representert i Banklovkommisjonen og/eller i dens arbeidsgrupper, men det har ikke vært tilfelle i forbindelse med denne utredningen.

Aktuarforeningen ber departementet om å sikre at Banklovkommisjonen og dens arbeidsgrupper har forsikringsteknisk ekspertise som en aktuar representerer når Banklovkommisjonen vurderer forsikringsspørsmål i fremtiden.

Videre ber vi departementet om å ta et aktivt grep om Solvens II-prosessen og tilpasning til norske regler og produkter på livsforsikringsområdet.

Med vennlig hilsen
Den Norske Aktuarforening

Erik Falk
Formann

Vedlegg

Delingstall

Formelverket for delingstallene for folketrygden finnes i forskrift til lov om folketrygd, og delingstallene kan uttrykkes slik:

$$DT_{K,A} = \frac{l_{K,A}}{\frac{1}{40} \sum_{t=27}^{66} l_{K,t}} \sum_{x=A}^{\infty} 0,9925^{x-A} p_{K,A,x} \quad , \text{ for } A \in \{62, \dots, 75\}, K \geq 1954$$

der A er uttaksalder, K er årskull, og $l_{K,x}$ er sannsynligheten for at en person i årskull K, overlever til alder x. $p_{K,A,x}$ er gjennomsnittlig sannsynlighet for at en person i årskull K, overlever fra uttaksalder A til alder x. $\sum_{x=A}^{\infty} p_{K,A,x}$ er forventet gjenstående levetid for en person fra årskull K ved uttaksalder A. Overgangsordninger i folketrygden gjør at K kun er gjeldende fra og med 1954.

Formelverket viser at delingstallene tar hensyn til "underregulering" av ytelsen etter uttakstidspunktet ved faktoren $0,9925^{x-A}$. Det vil si at det i utbetalingsperioden er antatt lønnsregulering og deretter fratrasket 0,75 prosent.

Det er foreslått flere mulige modeller for regulering i standard- og grunnmodellen som avviker fra reguleringen i folketrygden.

Delingstallene for ny kollektiv tjenstepensjon kan ikke ta hensyn til og anta "underregulering" slik delingstallene for folketrygden gjør.

Videre tar delingstallene i folketrygden hensyn til gjennomsnittlig sannsynlighet for å overleve mellom 27 år og til uttaksalder, mens det i den nye loven foreslås at dødelighetsarv i denne perioden skal deles ut hvert år. Faktoren $\frac{l_{K,A}}{\frac{1}{40} \sum_{t=27}^{66} l_{K,t}}$ vil dermed ikke inngå i delingstall for tjenstepensjonsordninger.

Delingstallet for den foreslåtte tjenstepensjonsordningen bør gi uttrykk for forventning om gjenstående levetid på uttakstidpunktet basert på seneste oppdatert prognoser om dødelighetsutvikling i bransjen/pensjonsinnretningen.

Dette kan uttrykkes som:

$$L_{K,A} = \sum_{x=A}^{\infty} p_{K,A,x} = \sum_{x=A}^{\infty} \left(\frac{1}{l_{K,A}} \frac{l_{K,x} + l_{K,x+1}}{2} \right)$$

der A defineres som i folketrygden, og K er årskull. Definisjonsmengden til K kan bli avhengig av overgangsordninger. Det benyttes gjennomsnittlig verdi for overlevelse mellom alder x og x+1, også kalt trapesmetoden. $l_{K,x}$ skal benytte de til enhver tid seneste oppdatert prognoser om dødelighetsutvikling i bransjen/pensjonsinnretningen.

Den Norske Aktuarforening (DNA) er en frittstående, uavhengig profesjonsforening som er åpen for alle som har aktuarutdannelse eller tilsvarende kvalifikasjoner. Foreningens formål er å fremme utøvelsen av aktuarfaget og medlemmenes felles interesser. De aller fleste aktuarer som arbeider med forsikringsfaglige spørsmål, er medlemmer av foreningen.

